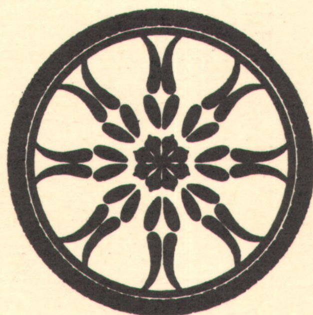
SADDHARMA

de afbeelding van de Buddha-figuur op de titelpagina is een foto van een 18de eeuws Japans beeld.
Deze Buddha heet AMIDA, de Buddha van het oneindige licht, heer van het westerse paradijs, gezeten in de handhouding van meditatie
het beeld bevindt zich in het Leids Volkenkundig Museum
de foto werd gemaakt door Else Madelon Hooykaas

S A D D H A R M A

TIJDSCHRIFT STICHTING NEDERLANDS BOEDDHISTISCH CENTRUM

10e jaargang 2e aflevering juni 1977

Redactie-adres: Bornsestraat 61 - Hengelo (O.)
Secretariaat Stichting: Hugo de Grootstraat 52 - Nijmegen
Postgiro: 152 00 22, t.n.v. de penningmeester van de Stichting Nederlands Boeddhistisch Centrum, Hinkeloordseweg 8, Wageningen.
Min. donatie 1977 ƒ 30,--; (echtpaar ƒ 40,--; studerenden ƒ 20,--).

MEDEDELINGEN VAN HET BESTUUR

N a j a a r s b ij e e n k o m s t

De najaarsbijeenkomst zal worden gehouden op 5 EN 6 NOVEMBER 1977, evenals vorige jaren in Centrum Hyde Park te Driebergen.
Nadere gegevens zullen verstrekt worden in het septembernummer. Zoals wij reeds eerder meedeelden, hopen wij dat Rev. Dhiravamsa uit Engeland zal kunnen overkomen en onze gast zal zijn.
Het is U bekend dat de Stichting dan haar tweede lustrum zal vieren. Ter gelegenheid daarvan zullen wij begunstigers van de Stichting tevens een nieuwe uitgave in de vorm van een brochure aanbieden.

I n t e r n a t i o n a l e c o n t a c t e n

Wellicht stelt U er prijs op te weten bij welke internationale organisaties de Stichting thans is aangesloten:

1. The World Fellowship of Buddhists (de WFB), hoofdkantoor te Bangkok;

2. The Maha Bodhi Society, hoofdkantoor te Calcutta;

3. de Boeddhistische Unie van Europa;

4. The Buddhist Society te Londen (ts. "The Middle Way")

De laatste Conferentie van de WFB heeft plaatsgevonden in februari 1976 te Bangkok. De volgende wereld-conferentie zal gehouden worden in Japan (dat in 1976 meer dan 90 afgevaardigden heeft gestuurd), waarschijnlijk in 1978.

R e i s V e r r e O o s t e n

Er is ons van verschillende kanten gevraagd of de in het maartnr. voorgestelde reis niet georganiseerd kan worden op basis van aanzienlijk lagere kosten.
Welnu: we kunnen u aanbieden een reis van 8 dagen naar Ceylon voor ± ƒ 1300,--.
Wil wie hiervoor voelt, de secretaris bericht sturen vóór 1 aug., met opgave van de maanden vanaf okt. '77 tot okt '78 waarin hij/zij beslist verhinderd is? Gaarne ook vermelden voor welke maand(en) men voorkeur heeft. - Voor de eerste opzet was een tekort aan gegadigden.

BOEDDHISTISCHE ACTIVITEITEN

Wij ontvingen een uitnodiging van de BUDDHARAMA TEMPEL te Waalwijk (Talmastraat 20, tel. 04160 - 34251) om op 7 mei de Visakha Ceremonie te komen bijwonen.
Op dit boeddhistische feest worden, officieel op de dag van volle maan in mei, de geboorte van de Boeddha, zijn Ontwaking en zijn opgaan in het Nibbana herdacht. Dit jaar had de herdenking voor de tempel in Waalwijk een extra luister door het bezoek aan Nederland van de Maha Sangha van Thailand, in het kader van een Europese studiereis door voorname vertegenwoordigers van de Sangha.

De KARMA CHOPEL LING STICHTING te Vleuten (Hamtoren, tel. 03407 - 3191) heeft op 1 juni Wesak (Visakha) gevierd. Er is een meditatieweekend gehouden, gevolgd door een Nyungnes, d.i. een extra intensieve meditatie session van twee dagen, waarbij stilte wordt opgelegd en een vasten-schema wordt aangehouden.
Dezer dagen verwacht men bezoek aan de Hamtoren van Lama Pawo Rinpoche, een hoge Tulku van de Kagyu-traditie.

Het DHARMAHUIS AMSTERDAM (Valeriusstraat 136, tel. 020-722348) organiseert van 15 JULI tot 12 AUGUSTUS een

Dathün (maand van meditatie) in het zuiden des lands. Het gaat om samatha/vipassana meditatie. Men wordt begeleid door ervaren meditatie-instructeurs, die daartoe zijn opgeleid en gemachtigd door de beroemde meditatiemeester Chögyam Trungpa Rinpoche. De Dathün wordt aanbevolen zowel voor beginners als voor wie langer meditatie beoefent. Kosten ± ƒ 450,--. Deelnemers dienen voor 1 juli ƒ 200,-- over te maken op postgiro 2836527 t.n.v. H.F. de Wit, Valeriusstraat 136, Amsterdam, met vermelding "Dathün Dharma Huis". Vanwege de van tevoren te maken kosten is dit bedrag niet terugvorderbaar. Voor verdere informatie over de plaats van en accommodatie bij de Dathün wende men zich tot het Dharma-huis, adres zie boven.
(Zie voorts de publikatie afkomstig van het Dharma-huis op p. 7).

VOORJAARSBIJEENKOMST 1977

Enkele kanttekeningen

Op zondag 15 mei vond de voorjaarsbijeenkomst plaats en naar voor-Driebergense traditie werd deze gehouden in "De Werkstee" te Putten. Op het programma stonden twee lezingen.
In de voormiddag zette de heer A. Zonneveldt enkele van zijn gedachten uiteen over het boeddhisme en in het bijzonder over de anattavada. In zijn beschouwingen over de diverse inhoudelijke waarden die aan het begrip zelf toegekend kunnen worden, roerde hij zijdelings een van de klassieke en een van de meest moeilijke problemen uit de boeddhistische scholastiek aan.
In de eerste plaats is er het absolute zelf -of zo U wilt, het Zelf-. Dit begrip heeft in de ontwikkelingsgang van het boeddhisme tot weinig discussie aanleiding gegeven, daar de scholastici er zich - evenals de Boeddha zelf - doodeenvoudig niet over wilden uitlaten. Een uitzondering hierop vormen de leraren van enkele stromingen uit het tantrisme, die het begrip Adiboeddha poneerden als het eeuwige, onvergankelijke principe van het gehele universum. Bij het ontwikkelen van deze monotheïstische kosmogonie trad uiteraard een scherpe breuk op met de eigenlijke boeddhistische traditie; terecht zegt Conze (1957), dat toen eenmaal dit stadium in de ontwikkeling van de leerstellingen bereikt was, deze stromingen alleen nog maar konden opgaan in de monotheïstische godsdiensten eromheen.
Naast het absolute zelf kan er een empirisch zelf onderscheiden worden; dit laatste levert begripsmatig geen enkel probleem op. De moeilijkheid ligt in het feit dat de boeddhistische leer het empirisch zelf geen entiteit toekent, terwijl het zich echter in de praktijk van het bestaan met een taaie hardnekkigheid kenbaar schijnt te maken. Dit verklaart dan ook waarom er in de scholastiek van het boeddhisme zo enorm veel woorden gebruikt zijn om het geloof in een empirisch zelf als wezenlijkheid te ondermijnen; de Abhidhamma bijvoorbeeld toont op velerlei wijzen aan dat ervaringen geanalyseerd moeten worden tot een samenspel van onpersoonlijke krachten.
Hiermee zou dan eigenlijk alles gezegd moeten zijn.

De in de ontwikkeling van het boeddhisme steeds weer oplaaiende discussie rond het begrip zelf toont echter aan, dat er geenszins alles mee gezegd is. Er doen zich zulke vragen voor als: wanneer het empirische zelf geen eigen entiteit bezit en de mens geen onvergankelijk principe in zich draagt, wat moet er dan verlost worden? en waar moeten dan de deugden metta, karuna, mudita en upekha naar uitgaan? Ook op elementair niveau vinden we deze paradox, nl. in de interpretatie van enkele centrale begrippen uit de boeddhistische leer. Een van de meest sprekende voorbeelden hiervoor vormt het begrip sankhara, dat onder meer in de leerstelling van de paticcasamuppada een belangrijke positie bekleedt. De plaats van deze term in de reeks - tussen de begrippen avijja (onwetendheid) en viññana (bewustzijn) in - wijst erop dat dit begrip zowel een passief als een actief aspect in zich draagt.
Het begrip staat op de overgang van onwetendheid naar bewustzijn en houdt er rekening mee, dat er vanuit een zekere "habitus" (de karmische aggregaten) een activiteit nodig is om tot bewustzijn te komen; in het ongunstige geval tot een vermeend bewustzijn, waarin een identificatie met het empirische zelf optreedt; in het gunstige geval tot een zich bewust zijn van de onwetendheid, hetgeen het begin van wijsheid, van ñana, inluidt. Maar hier doet zich dan tegelijk een groot probleem voor. Want als alles samengesteld is en er derhalve geen eigen, onvergankelijk wezen in de mens besloten ligt, van waaruit moet dan de activiteit die naar de verlichting leidt, gestuurd worden?
Hoewel een van de krachtigste trekken van de boeddhistische leer is, dat ze allerlei tegenstellingen naast elkaar kan laten bestaan zonder de behoefte te gevoelen deze logisch op te lossen, hebben sommige stromingen toch gemeend voornoemde en soortgelijke tegenspraken te moeten ondervangen door het poneren van een bovenpersoonlijk zelf. De yogacara-voorstelling kent een "voorraad-bewustzijn" (alaya-vijnana) en de volgelingen van de sekte der sammatiya's staan bekend als pudgalavadins (zij die aan de persoon geloven); ze brachten het begrip pudgala naar voren als een ondefinieerbaar principe dat verschillend noch niet verschillend is van de vijf khandha's. Tot zover enige persoonlijke reflecties naar aanleiding van de lezing van de heer Zonneveldt; niet een weergave van de

lezing zelf.
Dit laatste ligt niet voor de hand, aangezien wij de lezing zelf nog eens in Saddharma hopen te publiceren.
De heer Zonneveldt gaf zijn visie op een persoonlijke, improviserende manier en even boeiend als sympathiek.
In de namiddag hield Dr. R.H.C. Janssen een lezing over "Psychologie en Boeddhisme", waarin hij talloze verbanden legde tussen de boeddhistische leer en de westerse psychologie en filosofie, daarin een terrein bestrijkend van Delamettrie's L'homme machine tot en met het existentialisme van Sartra. Zijn lezing toonde duidelijk aan dat waneer een geloofsopvatting sterk gericht is op de praktijk van het bestaan, zoals dat voor het boeddhisme zeker het geval is, al snel zaken die we in het Westen onder de psychologische wetenschap zouden rangschikken, in de leer geïncorporeerd raken.
Conze (1957) definieert de boeddhistische "filosofie" als "een dialectisch pragmatisme met een psychologische inslag" en noemt de Abhidhamma de oudste psychologie die we kennen, Het christendom is hierin wat minder uitgesproken, maar iets daarvan vinden we toch in de regels voor het kloosterleven, die zich uiteraard zeer sterk bezighouden met de praktijk van het dagelijks leven. In haar boek "Dood van een non" zegt de Vlaamse schrijfster Maria Rosseels hierover: "...dat in de kloosters de psychoanalyse werd toegepast lang voor de zielsontleding een tak van de wetenschap werd".
De lezing van Dr. Janssen bood een dergelijke schat aan informatie dat het onmogelijk is deze in enkele woorden samen te vatten; de voorzitster karakteriseerde de lezing treffend met de woorden: "Er is een boeddhistische tekst die zegt: "Geleerdheid is van groot nut, mits ze vergezeld gaat van een juiste gevoelshouding; een juiste gevoelshouding is van groot nut, mits ze vergezeld gaat van een zuivere geest". U hebt er blijk van gegeven deze drie eigenschappen in ruime mate en in combinatie te bezitten". Hetzelfde geldt zonder twijfel ook voor de heer Zonneveldt. Beide inleiders hebben er zeer toe bijgedragen dat de bijeenkomst, in het sfeervolle zaaltje en de prachtige omgeving, bijzonder geslaagd is geworden.
Ook de lezing van de heer Janssen zal door ons worden gepubliceerd.

Matthijs Schouten.

TELEURSTELLING

(Myth of Freedom, p. 5 - 7)

Zo lang we er een spirituele benadering op na houden die verlossing, wonderen en bevrijding belooft, worden we gebonden door de 'gouden keten van spiritualiteit'.
Zo'n keten is misschien prachtig om te dragen, met ingelegde juwelen en fijn graveerwerk, maar toch: hij houdt ons gevangen.
Mensen denken de gouden keten voor de sier te kunnen dragen zonder erdoor gevangen te raken, maar ze houden zichzelf voor de gek. Zo lang iemands benadering van het spirituele is gebaseerd op het verrijken van het ego, is het spiritueel materialisme, meer een suicidaal proces dan iets creatiefs.

Alle beloften die we hebben gehoord zijn pure verleiding. We verwachten dat de leer al onze problemen oplost; we verwachten te worden voorzien van magische middelen om af te rekenen met onze depressies, onze agressieve uitbarstingen en onze sexuele frustraties.
Maar tot onze verbazing beginnen we in te zien, dat dat niet gebeurt. Het is erg teleurstellend om in te zien, dat we met onszelf en onze ellende moeten werken, in plaats van op een redder te steunen of op de magische kracht van yoga technieken. Het is teleurstellend om in te zien, dat we onze verwachtingen moeten opgeven, in plaats van op te bouwen op basis van onze vooropgezette meningen.
We moeten onszelf toelaten om teleurgesteld te worden, wat inhoudt het opgeven van mij-heid, mijn prestatie. We zouden graag toeschouwer bij onze eigen verlichting zijn, onze volgelingen ons zien bejubelen en aanbidden, ons bloemen zien toewerpen, compleet met wonderen, aardbevingen, goden, zingende engelen enz. Dit gebeurt nooit. Verlicht worden is, vanuit ego bekeken, totale dood, de dood van zelf, de dood van mij en mijn, de dood van de toeschouwer. Het is de laatste, definitieve teleurstelling. Het spirituele pad op gaan is pijnlijk.
Het is een voortdurende ontmaskering, een laag voor laag afpellen van maskers. Het betekent belediging na belediging.

Zo'n reeks teleurstellingen inspireert ons om onze eerzucht op te geven. We vallen en vallen tot we de grond

raken, tot we contact maken met de fundamentele gezondheid van aarde.
We worden het laagste van het laagste, het kleinste van het kleinste, een zandkorrel, volmaakt eenvoudig, geen verwachtingen.
Wanneer we gegrond zijn, is er geen ruimte voor dromen of oppervlakkige impulsen, zodat onze beoefening tenslotte werkbaar wordt. We beginnen te leren hoe je een goed kop thee zet, hoe je recht op moet lopen zonder te struikelen. Onze hele levenshouding wordt eenvoudiger en directer, en welke leer we ook horen, of welke boeken we ook lezen, ze worden werkbaar. Ze worden bevestigingen, aansporingen om te werken als een zandkorrel, zoals we zijn, zonder verwachtingen, zonder dromen.
Als je een zandkorrel bent, is de rest van de wereld, alle ruimte, alle plaats van jou, want je staat niets in de weg, vult niets te veel op, bezit niets. Er is een enorme openheid. Je bent de heerser van het universum omdat je een zandkorrel bent. De wereld is heel simpel en tegelijkertijd heel waardig en open, want je inspiratie is gebaseerd op teleurstelling, dat wil zeggen zonder de ambitie van ego.

Chögyam Trungpa
uit "Myth of Freedom"
(Shambhala, 1976). Vertaald
door Anna Bol,
DHARMA HUIS AMSTERDAM.

Prof. Dr. V. Westhoff heeft ter gelegenheid van een jubileum van de Stichting "Het Noordhollands Landschap" een rede uitgesproken, waaruit wij hieronder een groot fragment laten volgen.
Prof. Westhoff trad bij deze jubileumviering op als één van een drietal sprekers (de beide andere waren Jhr. Mr. M. van der Goes Naters en Prof. Mr. P. Zonderland) die ieder een aspect belichtten van het thema: "Beschermen wij de natuur terwille van de mens of terwille van de natuur zelf?"
Het bloed kruipt waar het niet gaan kan. Natuurbescherming en boeddhisme zijn in de denkwereld van Prof. Westhoff innig verbonden en zo bracht hij in deze redevoering ook het boeddhisme ter sprake. Dit is de reden waarom plaatsing van een deel van deze lezing in het blad van onze Stichting gerechtvaardigd lijkt.

Redactie.

WAAROM BESCHERMEN WIJ DE NATUUR?

In zijn hoogst belangrijke boek "Metabletica, leer der veranderingen" zet de schrijver, prof. dr. J.H. van den Berg, uiteen, dat ons cultuurpatroon voor een belangrijk deel ontstaan is onder invloed van de wetenschappelijke ontwikkeling sinds Descartes, die aan de dingen iedere wezenlijke eigenschap ontzegde en alleen hun "uitgebreidheid" als kenmerk handhaafde. Aan deze ontwikkeling danken wij de triomfen van de westerse wetenschap en techniek Maar wij hebben er een tol voor moeten betalen: de vervreemding van de werkelijkheid der natuur, van het wezen van de dingen. De historicus Jan Romein drukte dit uit door te zeggen, dat de Westerling vervreemd is geraakt van het "Algemeen Menselijk Patroon".
Wanneer wij nagaan hoe de zogenaamde primitieve volkeren, juister de ongeletterde volkeren te noemen, tegenover de natuur staan, dan vinden we weliswaar zeer uiteenlopende opvattingen, maar toch wel een duidelijk daardoorheen lopende rode draad. Dit is het besef, dat er in de schepping een plan verborgen ligt, dat de wijsheid en het begrip van de mens te boven gaat, maar dat door de mens aan de verschijnselen en het ritme in de natuur tot op zekere hoogte kan worden afgelezen. De ongeletterde volken zien het heelal als een geordend systeem, oorspronkelijk op gang gebracht door een goddelijke wil en sindsdien zijn

eigen immanente orde volgend. Daarbij zien ze de mens niet als een tegenover de natuur staand, maar als een daarin opgenomen wezen, dat de natuurlijke levensbehoeften onder bovennatuurlijk toezicht mag gebruiken. Er is een relatie van wederkerigheid: een morele orde verbindt mens, natuur en goden tot één geheel. Vooral enkele Noordamerikaanse Indianen hebben deze wereldbeschouwing, juister uitgedrukt dit levensgevoel, ook in deze eeuw nog op treffende wijze onder woorden gebracht. Hoewel een dergelijke zienswijze ook in de moderne wereld nog wel met de mond beleden wordt, is de werkelijke gedachtengang van de moderne Westerling geheel anders. De mens wordt tegenover de natuur gesteld en God staat buiten beide, in feite wordt het begrip "God" gebruikt als een rechtvaardiging en dekmantel voor ieder eigenmachtig menselijk handelen, het heeft zijn oorspronkelijke zin verloren. De huidige "Westerse" of juister Noordelijke wereld, thans nagevolgd door de ontwikkelingslanden, beschouwt de betrekking van de mens tot de natuur als een relatie van de mens tot fysieke materie, waarbij het hoofddoel is, de natuurwetenschap ten bate van de stoffelijke menselijke welvaart toe te passen en de materie naar willekeur te vervormen en te herordenen. Het veel geciteerde woord van Francis Bacon, dat de mens de natuur moet dienen om haar te kunnen beheersen, is te beschouwen als een latere rationele formulering van de on- of halfbewuste wijsheid der ongeletterde volken; dit woord, hoe waar ook, is in onze expansieve dollarmaatschappij echter de stem van een roepende in de woestijn geworden. Wij Westerlingen zijn dus van het Algemeen Menselijk Patroon vervreemd geraakt. Wanneer wij ons blijven beperken tot de vraag naar de houding van de mens tegenover de natuur, moeten wij met Van der Goes constateren, dat het overwegend negatieve karakter van deze houding voor een belangrijk deel is te wijten aan de invloed van het christendom, dat daarin een consequente voortzetting is van het Joodse geloof. Was dit laatste theocentrisch, het latere en moderne christendom kan men het beste als antropocentrisch aanduiden: de mens is er de maat van alle dingen. De natuur is er om beheerst te worden, om de mens te dienen, ze heeft geen eigen waarde. Op zijn best wordt de mens gezien als een

rentmeester, die over het hem toevertrouwde erfgoed behoort te waken; maar ook deze gedachte heeft nooit een centrale plaats in het christelijk geloofsleven ingenomen. De Engelse oecoloog Lowdermilk heeft terecht opgemerkt, dat Mozes het elfde gebod vergeten heeft, en dat dit zou moeten luiden "gij zult de aarde beheren als een goed rentmeester, en haar aan uw zonen niet in een mindere staat nalaten dan gij haar zelf hebt toegedeeld gekregen".
In de enerzijds op het hiernamaals, anderzijds op de aardse mens gerichte mentaliteit van de christelijke Middeleeuwen was er voor de natuur geen plaats; in de middeleeuwse schilderkunst is de natuur alleen als tuin en park, als decor van menselijk handelen, aanwezig. Eerst met de Renaissance, in de veertiende en vijftiende eeuw, verschijnt het landschap in de schilderkunst. In zijn belangwekkende studie "Filosofie van het landschap" zet Ton Lemaire uiteen, dat met deze verschijning van het land schap in beginsel de verdwijning van het christendom als levensnorm heeft ingezet. Niettemin hebben de opeenvolgende stromingen in de Westerse cultuurgeschiedenis er nooit toe kunnen leiden, dat de Westerse samenleving als geheel zich onttrok aan de ban van het utilitaristische denken. Zelfs het hoogtepunt van natuur-schilderkunst, het impressionisme, is daarin niet geslaagd, hoewel, om met Lemaire te spreken, in het impressionisme de Europeaan de overgang voltrokken heeft van zijn onderwerping als schepsel aan God naar zijn onderwerping aan de natuur. Dat heeft echter de hoofdstroom van het Europese denken en leven ternauwernood beroerd.
Ook voor de moderne christen ligt de waarde van de natuur vóór alles besloten in de waarde die zij voor de mens heeft. In zijn zorgvuldige, goed doordachte en uitstekende beschouwing "Wijsgerige en ethische overwegingen inzake natuur- en milieubeheer" heeft de Nijmeegse hoogleraar Van Melsen in 1971 een uiteenzetting gegeven over het verband tussen natuur en ethiek. Zijn belangrijkste conclusie is, dat de studie van de mens van zichzelf, zowel binnen het kader van de natuurwetenschappen als binnen dat van de gedragswetenschappen, het niet kan stellen zonder de studie van de levende natuur, van de daarin voorkomende gestalten en hun samenleven. Daarmee is, al-

dus Van Melsen, reeds een eerste en belangrijke reden gegeven voor het zorgvuldig beheer van alle levensvormen. Wat de natuur in haar rijkdom aan vormen onthuld heeft, is het resultaat van het gigantische experiment dat wij evolutie noemen. De resultaten van dit experiment uit te schakelen zou neerkomen op een onherstelbare vernietiging van een unieke informatiebron.
Met dit sympathieke betoog van Van Melsen kan men gaarne instemmen, maar het is duidelijk, dat het slechts één kant van de zaak raakt: de bescherming van de natuur is voor hem een belang van de mens.
Niettemin, deze uitspraken van Lemaire en van Van Melsen ten spijt, kan een christen ook in de 19e en 20e eeuw nog heel wel zijn christelijke levenswijze verenigen met een verbondenheid met de natuur om haar zelfs wil, afgezien van het nut van natuurbehoud voor de mens. Ik behoef daarvoor slechts drie grote dichters en schrijvers uit ons taalgebied te noemen: Guido Gezelle, Aart van der Leeuw en Ida Gerhardt. En in de wat kleinere kring van onze eigen medestanders, de hedendaagse natuurbeschermers, wil ik hier de naam van dr. Marcus Adriani releveren.
Wanneer wij te rade willen gaan bij de opvattingen van het marxisme over de natuur, kunnen we ons met vrucht oriënteren met behulp van de in 1974 verschenen heldere oratie van dr. G. Harmsen, hoogleraar in de dialectische filosofie te Groningen, getiteld: "Natuur, geschiedenis, filosofie". Hier ontmoeten we het utilitaristische denken in reincultuur; niet zozeer bij Harmsen zelf, die zijn verleden in de N.J.N. niet kan en wil verloochenen, als wel bij Marx en diens volgelingen.
Marx stelt radicaal, dat de natuur op zichzelf met betrekking tot de mens niets is. Merkwaardig is zijn uitspraak: "Het ware te wensen, dat het slome boerenbedrijf van Beieren eindelijk eens door de moderne akkerbouw en moderne machines omgewoeld zou worden". Men kan daarover slechts opmerken, dat de heren ruimschoots hun zin hebben gekregen. Marx en het marxisme zien de natuur alleen als grondslag van het produktieproces, als materiaal dat de behoefte-bevrediging van de mensen mogelijk maakt, maar niet als een waarde die daar boven uitgaat. We vinden hier de bekrompen menselijke hoogmoed van Hegel,

in diens volgende, door Marx vaak geciteerde uitspraak: "Zelfs de misdadige gedachte van een booswicht is grootser en verhevener dan de wonderen van het firmament". Dat is hybris, menselijke overmoed, in de authentieke Griekse zin.
Het sedert de Renaissance ontwikkelde vermogen, de natuur innerlijk als een zelfstandige waarde te beleven, is een aangelegenheid van artistiek en wijsgerig begaafden gebleven, tot het in en via de natuurbeschermingsgedachte, juist in de laatste twintig jaar, althans in de Noordeuropese landen, waaronder het onze, weer in een breder cultuurpatroon begint door te dringen.
In zijn zojuist geciteerde rede stelt Harmsen het probleem aldus:
"Heeft de natuur in deze fase van de economische ontwikkeling voor ons alleen betekenis, voorzover zij nuttig is door deel of potentieel deel te zijn van het produktieproces? Of is de natuur met betrekking tot onze intellectuele en emotionele ontplooiing ook een waarde die daar boven uitgaat? En wanneer dit laatste zo is, vereist dit dan een omgaan met de natuur dat ook maatschappelijke consequenties heeft?"
Harmsen beantwoordt deze vraag zelf bevestigend, maar hij komt niet toe aan de overweging, dat vanuit de beide door hem genoemde gezichtspunten natuurbehoud een streven is terwille van de mens en niet terwille van de natuur zelf. Kunnen we dan niet elders in de wereld een stroming, een geesteshouding aantreffen, die een andere instelling heeft behouden? Is de kosmische verbondenheid van de ongeletterde volken in iedere civilisatie tot utilitaire hebzucht geworden? Die laatste vraag kunnen we gelukkig ontkennend beantwoorden. Zonder het Oosten te willen idealiseren of romantiseren moet gesteld worden dat in de Aziatische godsdiensten, met name in het boeddhisme, het algemeen menselijk patroon beter bewaard is gebleven. Niet toevallig bloeide de Chinese landschapsschilderkunst reeds enige eeuwen vóór de Westerse, en niet toevallig is in deze kunst de mens geen heer der schepping, maar een nederige visser, boer, denker of fluitspeler, die een gering, maar harmonisch onderdeel van de compositie vormt. De grondslag van het boeddhisme is het beginsel van metta en karuna, van liefdevolle verbondenheid met alle schepselen. Deze liefde is als de agapè, de caritas waarvan de

apostel Paulus spreekt, maar met dit wezenlijke verschil, dat Paulus alleen mensen op het oog heeft, en dat karuna alle levende wezens, de gehele natuur omvat. Het zou een misverstand zijn, daaruit de conclusie te trekken, dat het boeddhisme een soort natuurbehoudsgodsdienst zou zijn. Daarvan is ggen sprake; wanneer we dit gevoel van verbondenheid in Westerse termen trachten te vertalen, komen we niet zozeer terecht bij de natuurbescherming als veeleer bij de dierenbescherming. Anders gezegd: voor deze levensbeschouwing zijn alle wezens in beginsel gelijk, het gaat niet om soorten en zeker niet om zeldzame of bedreigde soorten, maar om individuen. Er is echter, in samenhang met deze kosmische verbondenheid, een ander belangrijk aspect van het boeddhisme dat ons Westerlingen als een spiegel onze feilen toont: dat is het besef van de persoonlijke verantwoordelijkheid voor het eigen lot én voor het lot van anderen, uiteindelijk voor het lot van de gehele biosfeer. Juist deze spiegel laat ons zien, waarin het eigenlijke menselijke tekort van de utilitaristische levensinstelling van de Westerling gelegen is. Daarin ontbreekt het besef van verantwoordelijkheid, de innerlijke betrokkenheid bij de samenhang van het gebeuren, het gevoel van verbondenheid met onze medeschepselen. Verstandelijke kennis, zelfs als die aanwezig is, is niet voldoende wanneer de innerlijke drijfveren tot het juiste handelen ontbreken. De Westerse mens heeft niet geleerd, zichzelf aansprakelijk te stellen. Vele eeuwen lang heeft hij opgezien tot een hoger wezen, dat het wel voor hem in orde zou maken. Nu de ontkerstening ver is voortgeschreden en de kranten schrijven dat God dood is, betekent dat niet, dat de innerlijke houding van de mens is veranderd. Hij heeft er een andere God voor in de plaats gesteld: de wetenschap en de techniek, die het nu wel voor hem zullen klaren. Dat zijzelf, door hun eigen houding, aansprakelijk zijn, komt bij de meeste mensen niet op. Zij gaan door met het eisen van loonsverhoging, het rondstrooien van vuilnis, de vergiftiging van atmosfeer, water en bodem, het doodspuiten van wilde planten, zgn. onkruid, het protesteren tegen de hoge lasten op het wegvervoer, die het hun moeilijker maken het milieu ongebreideld te verontreinigen.

Het is ook voor de goedwillenden bijzonder moeilijk, zich te onttrekken aan het moderne "schrikbewind van uur en feit", zoals de dichter Adriaan Roland Holst het genoemd heeft. Niettemin kan het vooral voor de vele jongeren die in het huidige Westerse levenspatroon weinig heil zien, een steun zijn te weten, dat men niet van lotje getikt of halfzacht hoeft te zijn wanneer men aan de natuur een eigen waarde toekent en die waarde bewust om haar zelfs wil in stand wil houden. De overtuiging van persoonlijke verantwoordelijkheid voor de natuur, die eigen is aan het boeddhisme, kan een minder zelfzuchtige, minder overmoedige instelling ten opzichte van onze plaats in de natuur helpen bepalen.
Wie in het slot van dit betoog een soort van zendingspreekje ten bate van het boeddhisme heeft menen te horen, heeft mij wel heel slecht begrepen. Er is geen enkele reden om te verwachten, of zelfs maar wenselijk te achten, dat Westerlingen op grote schaal Boeddhisten zullen worden. Ieder moet op zijn eigen wijze zalig worden, of, om met de Zwitserse psycholoog C.G. Jung te spreken, ieder mens moet trachten zichzelf te verwerkelijken binnen de levensbeschouwing en het cultuurpatroon waarin hij is opgegroeid. Wel kan een groeiend besef van de ontoereikendheid van onze Westerse levenshouding, een onbehagen in cultuur, ertoe bijdragen, open te staan voor een andere levensinstelling. Een alle wezens omvattend verantwoordelijkheidsbesef, bezonnenheid, bewustheid, resignatie, besef van vergankelijkheid, het zijn eigenschappen die de hedendaagse Westerse mens meer dan ooit nodig heeft.
Waarschijnlijk zult u zich toch erover verwonderen, wellicht zelfs ergeren, dat mijn betoog wat op een preek begint te lijken, en u zult zich misschien afvragen, of Menno ter Braak zijn "Afscheid van domineesland" dan vergeefs heeft geschreven. Ik kan daarop slechts antwoorden, dat het voor mij hier inderdaad om een existentieel, in wezen religieus probleem gaat, en dat ik het juist een van de tekortkomingen van het moderne Westerse denken acht, onze verbale uitingen op te splitsen in hokjes die niets met elkaar te maken mogen hebben, en die dan genummerd worden als preek, wetenschappelijk betoog, politieke rede, artistiek essay en wat dies meer zij. De vraag, die ons gesteld is, vereist een integrale

benadering.
Mijn studenten vragen mij wel eens, waaruit wij natuurbeschermers eigenlijk de hoop putten en waaraan wij de energie ontlenen, om met onze ogenschijnlijk hopeloze taak door te gaan. Mijn eerste antwoord is, dat die taak niet zo hopeloos is als het soms lijkt, en dat ze maar eens naar West-België moeten kijken om te zien hoeveel er in Nederland bereikt is. Maar in laatste instantie moet ons antwoord toch luiden, dat wij als mensen eenvoudig niet anders kunnen handelen dan te staan voor wat volgens onze diepste overtuiging onze taak is. Ik wil dit betoog dan ook eindigen met een woord van Maarten Luther: "Als morgen de wereld vergaat, zal ik vandaag mijn boompje planten".

Victor Westhoff.

NAGEKOMEN MEDEDELING

In september a.s. zal de 16e Gyalwa Karmapa, hoofd van de Kargyudpa school van het Tibetaanse boeddhisme, een bezoek aan Nederland brengen. O.a. zal hij de Zwarte Kroon ceremonie opdragen.
Inlichtingen hierover kunt U bekomen bij de Hamtoren in Vleuten en het Dharmahuis in Amsterdam. (adressen zie p. 2).

SADDHARMA

is een uitgave van de Stichting Nederlands Buddhistisch Centrum

de Stichting werd opgericht op 8 november 1967

haar doelstelling is:
de studie van de beginselen van het buddhisme te bevorderen en de praktische toepassing van deze beginselen aan te moedigen

de Stichting is geen religieus genootschap maar wil helpen diegenen te verenigen — welke levensovertuiging of geloof zij ook aanhangen — die op enigerlei wijze in het buddhisme belang stellen of zich daarbij betrokken voelen

iedereen, ook organisaties of instellingen, kunnen als begunstiger aan de Stichting steun verlenen

het contact-adres van de Stichting is dat van de redactie van Saddharma; dit adres is op de eerste bladzijde van dit tijdschrift vermeld

begunstigers ontvangen regelmatig, tenminste vijf maal per jaar, de afleveringen van Saddharma
zij hebben tevens het recht deel te nemen aan de landelijke bijeenkomsten, die een- of tweemaal per jaar gehouden worden

